



עדכון מבית המדרש להלכה בהתישבות - אמונת אי"ש אלול תשע"ז



כלאי אילן, מה המשמעות?

איפה זה יכול לפגוש אותי אם אין לי חלקה חקלאית?
בחומש ויקרא^[1] נאמר: "את חוקתי תשמרו ... שדך לא תזרע כלאים". מפסוק זה נלמד האיסור - החוק, שלא להרכיב אילנות מין אחד על מין אחר - כלאי אילן.
דרשו חז"ל^[2] על פסוק זה: "את חוקתי תשמרו' חוקים שחקקתי לאדם הראשון במעשה בראשית שנאמר "למינהו" דהיינו שיהא כל מין ניכר לעצמו ולא יורכב על מין אחר, חוקים אלה אני מצוה אתכם שתשמרו אותם, דהיינו שלא תשנו את טבע הבריאה להוציא מין משאינו מינו"
וכתב הרמב"ן טעם לחוק זה: ^[3] "והמרכיב שני מינין משנה ומכחיש במעשה בראשית כאילו יחשוב שלא השלים הקב"ה בעולמו כל הצורך ויחפוץ הוא לעזור בבריאתו של עולם להוסיף בו בריות" וכו'.

איסור הרכבת אילן איננו מצוה התלויה בארץ, אלא הוא נוהג אף בחוץ לארץ, בשונה מכלאי זרעים המותרים בחו"ל.

לא רק להרכיב בעצמו אסור, אלא אסור ליהודי לומר לגוי להרכיב כלאים עבורו.
מתר להרכיב שני זנים ממין אחד.

פעולת ההרכבה יכולה להיעשות בכמה אופנים וכולם אסורים. שתי צורות הרכבה נפוצות:

1. הרכבת ענף - מגדלים שתיל במשך כשנה, קוטמים את ראשו ומחברים עליו ייחור/חתיכה של ענף, מאילן ממין אחר. החלק התחתון של העץ, הגזע, שעליו מרכיבים, נקרא כנה - לשון כן ובסיס, החלק העליון מכונה רוכב. סוג הרכבה זה הוא הנפוץ ביותר.
2. הרכבת עין - נוטלים ניצן מהענף מסוג אילן אחד ומרכיבים אותו תחת הקליפה של אילן ממין אחר.

חשוב להדגיש כי איסור הרכבה אינו רק על מעשה ההרכבה עצמו, אלא האיסור הוא גם על קיום העץ אחר שניטע, ולכן לא רק שאסור להשקות או לדשן עץ מורכב אלא מחויב לעקור אותו.
יש לציין שאע"פ שאסור לעקור עצים שמניבים פירות מצד איסור בל תשחית ואף סכנה יש בכך כפי שמבואר בגמרא^[4], מכל מקום עצים מורכבים או ספק מורכבים מותר ואף מצוה לעוקרם ואין בכך חשש סכנה כיון שעוקרם לצורך.

חיוב עקירת עץ מורכב מוטלת על בעל העץ, בין אם הוא עצמו שתל והרכיב ובין אם קנה חצר שהיו בה עצים מורכבים.

למרות שפעולת ההרכבה אסורה מן תורה, וכן אסור לקיים את העץ - פירות אילן מורכב מותרים באכילה.

איסור כלאי אילן יכול לפגוש אדם עירוני הרוצה לנטוע עץ מאכל בחצרו.
בזמנינו אין פיקוח על המשתלות שלא ירכיבו עצי פרי מין בשאינו מינו (יש להעיר שגם משתלות המשוקות לחקלאים שיש עליהם פיקוח לענין מנין שנות ערלה, אין עליהם פיקוח לכלאים).
ולצערנו יש מיני עצי פרי המורכבים על מין אחר כגון: אגסים, אפרסקים, שקדים, שיזפים ועוד,

כמו כן יש סוגי עצי פירות שספק אם הכנה שלהם נחשבת לאותו מין או מין אחר, כגון: פירות הדר המורכבים על מין אחר של הדרים, שיש ספק אם כל מיני ההדר הם מין אחד או לא. בעצים אלו שהם מורכבים על ספק מינם אין היתר לנטוע אותם, אך יש להקל לקיימם אחרי שכבר נשתלו, ובפרט לחקלאים שזה מקור מחייתם (יש המתירים לחקלאים לשתלם ע"י גוי). ולכן אדם המעוניין לנטוע עץ פרי בגינתו, צריך להיזהר לקנות רק שתילים שאינם מורכבים או שמורכבים על מינו. [מצורפת רשימה מעודכנת של העצים המורכבים].

[1] ויקרא יט, יט

[2] תורת כהנים

[3] (ויקרא שם)

[4] גמ' בבא קמא דף צא עמוד ב'

מתוך שאלות שנשלחו ל"שאל את הרב" באתר בית המדרש להלכה
: /http://bhl.org.il

שאלה: האם הרכבת ירקות אסורה?

תשובה: בארץ ישראל אין צד היתר להרכיב ירקות. הרחבה: בעבר לא היה מצוי הרכבה בירקות, אלא מגדלי הירקות נזהרו מכלאי זרעים, כלומר, שמרו על מרחק מסוים בין מין למין, ולא היו שאלות הלכתיות שכיחות בנושא כלאים בירקות. כיום התפתחו שיטות חדשות בהם מרכיבים שני מיני ירקות, בדומה להרכבת אילן. לדוגמא: לוקחים שתיל של חצילים ומרכיבים על זה שתיל של עגבניה, זה משפר את גידול החציל או שתיל של אבטיח שמרכיבים על דלעת. הרכבת ירקות אסורה [1] לכל הדעות, אך נחלקו הראשונים והאחרונים בטעם האיסור והאם האיסור הוא מדאורייתא או מדרבנן [2]. יש אומרים שהאיסור הוא מצד איסור הרכבה - כמו כלאי אילן, וממילא אסור להרכיב ירקות אף בחו"ל, אך יש אומרים שהאיסור הוא משום כלאי זרעים, ולפי שיטה זו בחו"ל יהיה מותר.

[1] כמבואר במשנה בכלאים פ"א משנה ז

[2] ע"י בטור ושו"ע ס' רצה סעי' ז ובנו"כ שם

שאלה: מה דעת ההלכה על הנדסה גנטית בצמחים?

לצורך הבנת התשובה נביא הסבר קצר על המושג "הנדסה גנטית". הנדסה גנטית - שינוי תכונות תורשתיות בצמחים (קיימת הנדסה גנטית גם בבעלי חיים, אך הדינים שונים). ההנדסה הגנטית בנויה על יסוד שכל יצור מורכב מגנים המיוחדים לו דנ"א, DNA. פעולת ההינדוס היא לבדד גנים של תכונות רצויות ממין אחד ולהעבירם ליצור שרוצים, כגון: נטרול ריח, הוספת עמידות, צבע ועוד. לדוגמא: ייצור גויאבה בלי ריח, ששה צבעים לפלפל ועוד.

תשובה: הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בתשובותיו מנחת שלמה (תנינא סי' ק' עמ' רצא) כתב לאסור משום שלמעשה מרכיב שני מינים. [נציין שבספר הליכות שלמה פרק י' סעי' טז הערה 60) העירו העורכים מתשובה אחרת של הגרש"ז אויערבך שהתיר להזריק מיץ או תרכובת הורמונאלית מתכונת הלימון לאתרוג. ועיי"ש בישוב הסתירה].

נדגיש שכל המדובר הוא בשיטת ההנדוס, אך ישנה שיטה של שכפול הגנים באופן מלאכותי, כלומר; מייצרים גנים מחומרים אחרים, אך לא מעצים אחרים. בשכפול גנים לכל הדעות אין איסור הרכבה, אך אולי יש לחשוש שמזה יבואו ללמוד להרכבות אסורות, וההכרעה מסורה בידי גדולי ישראל.

שאלה: שתלתי בגינה זרעי עגבניה. הזרעים נבטו וגדלו עגבניות וגם נקטפו. עכשיו אני מעוניין לזרוע ירק אחר. האם אני צריך להפוך את האדמה היטב ולחטט אחר הזרעים שאולי נשארו באדמה (מהזריעה הראשונה) כדי שלא אעבור על כלאי זרעים?

תשובה: לאחר קטיפת העגבניות ועקירת הצמחים מותר לזרוע מין אחר, ואין צורך להפוך את האדמה ולחפש אחר הזרעים.
הרחבה: יש דין במשנה שצריך להפוך את האדמה^[1] כדי לא ליצור כלאי הזרע, אך דין זה הוא במקרה שזרע מין אחד ועדיין לא גדלו הזרעים ונמלך בדעתו לזרוע מין אחר, במקרה כזה הוא מחוייב להשקות את האדמה לחכות שלושה ימים ולהפוך אותה היטב, אך אם כבר גדלו הירקות ונקטפו, אינו צריך לחפש אחר זרעים שאולי נותרו באדמה. אמנם אם יצמח אח"כ גם מהמין שהיה זרוע תחילה, צריך לעקור את מה שצמח. (יש מקרים שלא צריך לעקור ויעשה שאלת חכם).

[1] כמבואר בשו"ע רצה טע"ו ז.

שיעורים במצוות התלויות בארץ ע"י רבני בית המדרש

רבני בית המדרש ישמחו להגיע לישובכם
 ולמסור שיעור במצוות התלויות בארץ

לפרטים ניתן לפנות למזכירות בית המדרש
 בדוא"ל bhl@bhl.org.il
 בטלפון 02-6488888

במסגרת בית ההוראה ע"ש הרב רוזנברג זצ"ל - עונים רבני בית ההוראה במשך שעות היממה לשאלות הלכתיות בטלפון 02-6488888 שלוחה 31.
 ראש בית המדרש הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א עונה בימים ראשון, שני ושלישי בין השעות 12:00 - 12:30 בשלוחה 5.
 ניתן לקבל מידע או לשאול שאלות באתר בית המדרש להלכה בהתישבות,
 או בכתובת האימייל bhl@bhl.org.il

**בברכת שנה טובה ומתוקה!
 מזכירות בית המדרש**

אם אינך רואה מייל זה כראוי לחץ כאן
bhl@bhl.org.il על ידי
 להסרה מרשימת התפוצה לחץ כאן
 Unsubscribe from this list
 InfoMail מערכת מקצועית לדיור אלקטרוני לעסקים מבית InforUMobile